

Asumistukikokonaisuus: arvio mallin 3 vaikutuksista

Tässä muistiossa on arvioitu pyydetysti seuraavaa yleistä asumistukea ja toimeentulotukea koskevaa mallia:

”Yleisestä asumistuesta poistetaan 300 euron ansiotulovähennys. Yleisen asumistuen perusomavastuu korotetaan 42 %:sta 50 %:iin. Asumistuen taso tarkistetaan 70 prosenttiin hyväksytyjen asumismenojen ja perusomavastuun erotuksesta. Asumistuen kuntaryhmät 1 ja 2 yhtenäistetään tasolle 2. Yleisessä asumistuessa otetaan käyttöön 10 000 € varallisuusraja. Ylittävästä osasta lasketaan 20 prosenttia huomioon otaviin vuosituloihin 50 000 € saakka, jonka jälkeen ei asumistukea ei saa.

Omistusasuntoon ei saa jatkossa yleistä asumistukea.

Yrittäjän asumistuen arvioinnin perusteeksi otetaan YEL-työtulon sijaan kaikki todelliset tulot.

(Opiskelijoiden yleisen asumistuen rinnalle selvitetään ja kehitetään yhteisasumista suosiva ja taloudellisesti houkutteleva vaihtoehto.)

(Yleisen asumistuen kustannusten osittainen siirto kunnille selvitetään.)

Toimeentulotuen perusosaan sisällytetään viiden prosentin omavastuu toimeentulotuen asiakkaan tarpeellisten suurien asumismenojen määrästä.”

Suluissa olevia ei ole tässä arvioitu.

Vaikutukset julkiseen talouteen

Ansiotulovähennyksen poisto, perusomavastuun korotus, tason tarkistus ja kuntaryhmien 1 ja 2 yhtenäistäminen vähentäisivät aiemmin arvioidun mukaan yleisen asumistuen menoja noin 355 miljoonaa euroa. Varallisuusharkinta yllä mainituilla parametreilla tuottaisi näiden päälle arviolta 15-20 miljoonan euron säästön. Vaikutukset toimeentulotukeen pienentäisivät tätä säästöä 5 % omavastuu huomioiden arviolta 35 miljoonaa euroa. Näiden toimenpiteiden yhteisvaikutus olisi siis arviolta 337,5 miljoonaa euroa.

Yleisen asumistuen poistaminen omistusasujilta

Omistusasujien tuen poiston arviointi ei ole aivan yksinkertaista, koska muutos voisi johtaa sekä toimeentulotuen tarpeen kasvuun että omistusasujien siirtymiseen vuokralle.

- 2022 omistusasuntoihin maksettiin yleistä asumistukea noin 37 miljoonaa euroa.
- Yllä mainitut muutokset pienentäisivät kuitenkin tätä summaa jo merkittävästi, ja maksimisäästö yleiseen asumistukeen, jonka omistusasumisen tuen poistosta voisi saada malli2:een yhdistettynä on 23 miljoonaa. Varallisuusharkinta huomioiden summa olisi vielä tätä ainakin hieman pienempi.
- Vajaa 10 % yleistä asumistukia saavista omistusasujista saa toimeentulotukea nykyisin. Toimeentulotuen saannin voi ajatella keskittyvän niille henkilöille, joihin vaikutukset eivät olisi euromääräisesti suurimmat, koska isoimmat leikkaukset kohdistuvat jonkin verran työtuloja saaviin. Lisäksi toimeentulotuen saanti lisääntyisi varmasti jonkin verran. Eli

toimeentulotuki pienentäisi säästövaikutusta todennäköisesti ainakin muutamalla miljoonalla. Tarkkaa arviota tästä ei kuitenkaan ole.

- Jos henkilö myy nykyisen asuntonsa, niin:
 - Jos asunnon nettomyyntiarvo (velkojen jälkeen) on vähäinen (joskus voi olla jopa negatiivinen), henkilö siirtynee vuokralle, ja kustannukset todennäköisesti kasvavat.
 - Jos asunnon nettomyyntiarvo on merkittävä ja henkilö siirtyy vuokralle, varallisuusharkinta tiputtaa tukia, tulee yleensä säästöä, mutta ei välttämättä ihan täysimääräisesti.
 - Jos henkilöllä on toinen asunto (esim. kesäasunto), ja henkilö siirtyy sinne asumaan, syntyy täysimääräinen säästö. Näitä tilanteita on todennäköisesti varsin vähän.
 - Jos henkilö myy nykyisen asuntonsa ja ostaa halvemman tilalle, säästö syntyy täysimääräisenä.
- Jos henkilö pysyy nykyisessä asunnossaan
 - Säästöt syntyvät täysimääräisinä, jos henkilö ei saa toimeentulotukea. Jos asunnossa on merkittävästi velkaa, tämä ei liene pidemmän päälle mahdollista, koska toimeentulotuesta ei makseta lyhennyksiä. Pidemmän aikaa tiukassa taloudellisessa tilanteessa oleva siis joutuisi todennäköisesti useimmiten myymään asuntonsa ja siirtymään vuokralle.
 - Jos henkilö saa toimeentulotukea, menot eivät oleellisesti vähene. Nykyistä useampi omistusasunnossa asuva saattaa hakea toimeentulotukea muutoksen myötä, mikä voi jopa lisätä kustannuksia.
- Sellaisissa tapauksissa, joissa
- Jos arvioidaan, että toimeentulotukivaikutusten kanssa maksimivaikutus olisi noin 20 miljoonaa, voitaneen arvioida lopullisen vaikutuksen osuvan todennäköisesti jonnekin 10-20 miljoonan väliin. Vaikutus on sitä pienempi, mitä suuremmaksi arvioidaan siirtyminen vuokralle sekä toimeentulotuen saajien määrän kasvu.
- Omistusasujien tulot ovat jonkin verran vuokralla asuvia tuen saajia pienemmät, joten tulojen puolesta heillä ei todennäköisesti ole taloudellista liikkumavaraa ainakaan vuokralla asujia enempää.
- THL:n toimittaman aineiston perusteella arviolta 50 prosentilla tukea saaneista kotitalouksista on asuntolainaa. Nettovarallisuuden keskiarvo, kun huomioidaan oman asunnon velat, muttei asunnon arvoa, on arviolta 11 000 euroa ja mediaani 0. Käteisvaroja arviossa ei ole mukana. Näistä luvuista voi kuitenkin päätellä, että tuensaajat eivät ole keskiarvoisesti erityisen velkaantuneita, ja osalla on hieman muutakin omaisuutta kuin oma asunto. Lukuihin sisältyy kuitenkin epävarmuutta eikä niistä voi tehdä selkeitä johtopäätöksiä tuensaajien taloudellisista tilanteista.
- Omistusasujien kohdalla menot ovat melko selvässä nousussa koronnousujen ja kustannustason kasvun myötä, joten tulevien vuosien vaikutukset voivat olla jonkin verran tässä arvioitua suuremmat.
- Kun menojen nopea nousu otetaan huomioon, voidaan vaikutuksen arvioida olevan haarukassa 20-30 miljoonaa euroa.

Yrittäjien asumistuen arvioinnin perusteeksi YEL-työtulon sijaan todelliset tulot

Asiasta on aiemmin toimitettu muistio. Täyttä varmuutta ei ole tämän ehdotuksen osalta edes siitä, leikkaisiko vai lisäisikö muutos yleisen asumistuen menoja. Alivakuuttaminen YEL-järjestelmässä

on yleistä, mutta toisaalta pienituloisimmilla yrittäjillä nostetaan tuen laskennassa vähimmäistulon tasolle. Tämän vuoksi osalla tuen saajista tuet ovat ns. todellisia tuloja suuremmat ja joillain pienemmät. Ainakaan nopealla aikataululla arvion tekeminen asiasta ei ole mahdollista. Lisäksi voimaan on juuri astunut YEL-työtulouudistus, jonka pitäisi muuttaa YEL-työtuloja lähemmäksi todellisia tuloja.

Nykyisin yrittäjätuloja saaneille ruokakunnille maksetaan yleistä asumistukea noin 90 miljoonaa euroa vuodessa. Yllä esitettyjen muutosten (pl. varallisuusharkinta ja omistusasumisen tuen poisto) jälkeen summa pienenesi arviolta 63 miljoonaan euroon.

ETK:n YEL-työtulouudistuksen valmistelua varten tekemän muistion mukaan YEL-työtulo kattoi vuonna 2019 arviolta 67 prosenttia keskimääräisestä yritystoiminnan ansiosta. Alivakuuttaminen on siis merkittävä ilmiö, ja todellisten tulojen huomioon ottaminen voisi vähentää eniten alivakuutetuilla maksettuja tukia selvästi. Todennäköisesti yleisen asumistuen saajien joukossa on kuitenkin pääosin aidosti pienituloisia yrittäjiä. Kelan aineistosta ei myöskään selviä, kuinka paljon tulojen nostaminen vähimmäistulon tasolle pienentää yleisen asumistuen menoja.

Ehdotuksen vaikutusten tarkempi arviointi voisi olla mahdollista selvittää tarkemmin yhdistämällä verottajan ja Kelan aineistoja. Juuri voimaan tulleen YEL-työtulouudistuksen vuoksi aineistot eivät kuitenkaan silloinkaan kuvaisi järin hyvin ko. uudistuksen asteittaisen vaikutuksen jälkeistä tilannetta. Eri yhtiömuodoissa ja muutoinkin eri tilanteissa myös sillä, miten tulot tarkalleen ottaen määriteltäisiin, voisi olla vaikutusta arvioihin.

Kokonaisvaikutus

Ao. taulukossa on esitetty muutosten vaikutukset. Alemmilla riveillä on pyritty ottamaan huomioon ylempien rivien vaikutukset. Etenkin varallisuusharkinnan ja omistusasumisen tuen poiston vaikutukset ovat suuntaa-antavia. Toimeentulotukivaikutuksesta puolet koituu kunnille.

Muutos	Vaikutus ylat	Vaikutus totu	Yhteensä
Suojaosan poisto Perusomavastuun korotus 50 %:iin Tason tarkistus 80 % -> 70 % Helsinki kuntaryhmään 2 Toimeentulotuen asumismenojen 5 % omavastuu	-355	+35	-320
Varallisuusharkinta	-17,5	0	-17,5
Omistusasumisen tuen poisto	-30	+5	-25
Yrittäjien tulot todellisina	?	?	?
Yhteensä	-402,5	+40	362,5 + ?

Muita huomioita

Muutosten ristikkäisvaikutukset työttömyysturvan muutosten kanssa

Ehdotettujen yleisen asumistuen ja työttömyysturvan muutosten yhteisvaikutuksia ei ole arvioitu, eikä arviota voida tehdä ennen kuin molempien kokonaisuus on tiedossa. Ristikkäisvaikutukset voivat kuitenkin olla merkittäviä, koska molempien muutosten kohteena on todennäköisesti runsaasti samoja henkilöryhmiä.

Muutosten vaikutus suhteessa eläkkeensaajan asumistukeen

Eläkkeensaajan asumistuki on jo nykyisellään varsin monessa suhteessa yleistä asumistukea anteliaampi. Sen korvausprosentti on 85 % ja yleisessä asumistuessa kaavillaan nyt korvausprosentin laskemista 80 %:sta 70 %:iin. Enimmäisasumismenot ovat jo ennestään eläkkeensaajan asumistuessa korkeammat ja ne ovat seuranneet huomattavasti paremmin tuensaajien todellisia vuokria kuin yleisessä asumistuessa. Lisäksi nyt kaavailtu omaisuuden huomioon ottaminen on selvästi ankarampi kuin eläkkeensaajan asumistuessa oleva, sekä huomioon otettavan omaisuuden alarajan, ehdottoman ylärajan että omaisuudesta laskettavan tulon osalta.

Tämä tarkoittaisi sitä, että käytännön korvaustaso yleisen ja eläkkeensaajan asumistuen välillä repeäisi entistäkin suuremmaksi. Tällä olisi todennäköisesti vaikutuksia työkyvyttömyyseläkehakemusten määrään. Samoin vanhuuseläkkeelle siirtyminen voisi aikaistua, mikä olisi vastoin tavoitteita pidentää työuria. Näiden käyttäytymisvaikutusten arviointi on kuitenkin hyvin vaikeaa, mutta nämä on hyvä tiedostaa. Järjestelmien erot korostuvat erityisesti tilanteissa, joissa henkilö siirtyy edestakaisin asumistukien välillä esimerkiksi määräisen työkyvyttömyyseläkkeen tilanteissa.

Helsingin kaupungin vuokra-asuntojen (HEKA) kaavailemat vuokrankorotukset

Yleistä asumistukea saavien keskimääräinen vuokrataso ei ole ollut kovin paljoa muuta pääkaupunkiseutua korkeampi, koska HEKAn vuokrat ovat olleet varsin kohtuullisia, kun taas markkinavuokrat ovat Helsingissä selvästi korkeampia. Julkisuudessa olleiden tietojen mukaan HEKA aikoo nostaa vuokriaan ensi vuonna yli kymmenellä prosentilla. Jos Helsinki kaavailujen mukaisesti pudotettaisiin yleisessä asumistuessa kuntaryhmän kaksi enimmäisvuokratasolle, tulisi HEKAn asukkaille huomattavia asumistuen heikennyksiä. Kun nämä tehtäisiin muiden suunnitelmien lisäksi, olisi heikennys erittäin voimakas erityisesti pientä palkkaa saavien kokoaikaista työtä ja osa-aikaista työtä tekevien Helsingissä asuvien ruokakuntien kohdalla. Tämä lisäisi myös entisestään valumaa toimeentulotuelle.

Vapailla markkinoilla lienee jonkin verran hintajoustoa alaspäin, ainakin niin kauan, kun vuokra-asuntoja on kohtuullisesti saatavilla. Markkinavuokrat ylittävät kuitenkin jo nyt yleisessä asumistuessa huomioon otettavat enimmäisasumismenot niin selvästi, että tämä hintajousto ei missään riitä laskemaan vuokria lähelle enimmäisasumismenoja.

Huomiot toimeentulotuen asumismenojen omavastuuosuudesta

Tältä osin huomiot on toimitettu jo aiemmissa muistioissa ja ne pätevät edelleen.

Lisätietoja

	Vuokra- asunnot yhteensä	Omistusasunnot yhteensä
Yhteensä	100 %	100 %
15-19 v	5 %	0 %
20-24 v	28 %	6 %
25-29 v	17 %	9 %
30-34 v	12 %	11 %
35-39 v	11 %	16 %
40-44 v	9 %	16 %
45-49 v	6 %	13 %
50-54 v	5 %	10 %
55-59 v	4 %	11 %
60-64 v	3 %	8 %

Taulukossa on esitetty vuokra- ja omistusasuntoihin maksetut etuudet hakijan iän mukaan. Yleistä asumistukea saavat omistusasujat ovat odotetusti keskimäärin selvästi vanhempia henkilöitä kuin vuokra-asujat.

Seuraavassa taulukossa on puolestaan esitetty ruokakuntien keskimääräiset tuen laskennassa huomioon otetut tulot asuntokunnan koon mukaan. Yhden hengen asunnoissa vuokralla asujilla on pienemmät tulot kuin omistusasujilla, mikä todennäköisesti selittyy opiskelijoiden suuremmalla osuudella. Suuremmissa ruokakunnissa omistusasujien tulot ovat kuitenkin selvästi vuokra-asujia pienemmät. Pitäviä johtopäätöksiä tästä ei voi seurannaisvaikutusten suhteen tehdä, mutta tämän perusteella omistusasujien taloudessa ei tulojen puolesta näyttäisi olevan ainakaan enempää liikkumavaraa kuin vuokra-asujilla.

	Ihmisiä	Tulot			Ihmisiä	Tulot
Omistus	1	783,45		Vuokra	1	713,52
Omistus	2	1132,45		Vuokra	2	1343,65
Omistus	3	1428,49		Vuokra	3	1690,54
Omistus	4	1610,86		Vuokra	4	1942,11
Omistus	5	1780,03		Vuokra	5	2085,89
Omistus	6	1919,33		Vuokra	6	2192,51

